

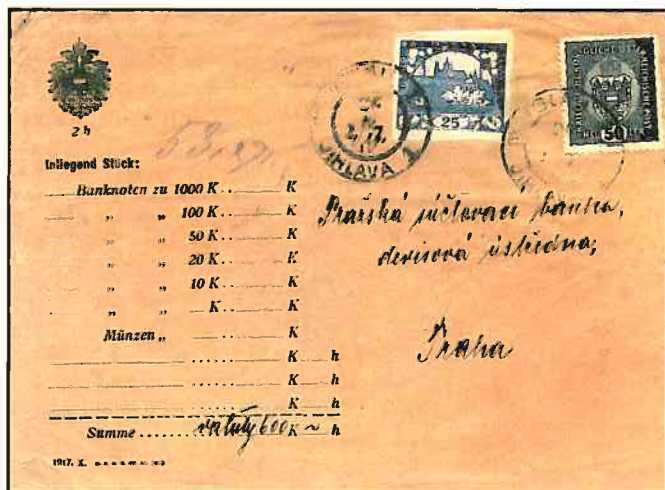
Vznik a vývoj úředních obálek pro cenná psaní v českých zemích

Úřední obálka pro cenné psaní patřila mezi poštovní ceniny a byla řazena mezi tzv. poštovní vzorce resp. výplňky [§ 15 odst. 2 písm. c) Poštovního řádu z roku 1916]. Již v období před rokem 1900 dobové předpisy stanovovaly, kdy byla ukončována platnost poštovních cenin a za jakých podmínek bylo možné nepoužité, případně poškozené ceniny vyměnit za nově vydané. Tato praxe byla zachována i po rozpadu Rakousko-Uherska (viz § 15 odst. 1 Poštovního řádu). Teprve Nařízení vlády č. 110, platné od 15. března 1920, zrušilo ustanovením obsaženým v § 4 veškerou výměnu poštovních vzorců.

Platnost jednotlivých typů úředních obálek nebyla pravděpodobně za Rakousko-Uherska ukončována, s výjimkou období měnového přechodu ze zlatých a krejcarů na koruny a haléře.

Obálky pro cenná psaní, které vydávala pošta, prodělaly postupem času určitý vývoj. Zprvu byly vydávány obálky, které měly jednojazyčný (německý) předtisk pro výčet obsahu peněz v horní polovině lící strany obálky a spodní část byla určena pro údaje adresáta. Obálky měly klasickou podobu zadních chlopní do špičky (tzv. křížové obálky) a neměly žádné otvory pro pečetě. Tyto obálky byly používány především do roku 1890, tedy v období, kdy cenná psaní byla vyplácena výhradně v hotovosti.

Nařízením platným od 1.9. 1890 bylo stanoveno vyplácet cenná psaní známkami. Počínaje tímto rokem se začínají objevovat obálky pro cenná psaní, které mají předtisk pro výčet obsahu peněz v levé polovině lící strany obálky. Výčetka je ve zlatých a krejcarech. V levém horním rohu se nově objevuje velký stylizovaný státní znak Rakousko-uherské monarchie (dvouhlavá orlice s korunou) s jednokruhovým nápisem obsahujícím údaj o prodejní ceně obálky (1 krejcar). Následně vznikají i další dvoujazyčné verze. Pro české země je tištěna verze německo-česká. V tomto případě je kruhový nápis kolem státního znaku dvouřádkový, vnější kruh s údajem o ceně obálky je v němčině a vnitřní kruh v češtině. Mění se tvar zadních chlopní obálky, boční chlopně jsou téměř obdélníkového tvaru, zdola a shora přehnuté cca 5 - 15 mm pod dolní chlopeň i horní klopou. To má za následek výrazné zpevnění dolní i horní hrany obálky. Dolní chlopeň a horní klopka byly lichoběžníkového tvaru s částečnými výseky kruhových výsečí v místech dvou vrcholů překrývajících se uprostřed obálky. V místech těchto vrcholů se současně objevují dva otvory v bočních chlopních. Jedná se o tzv. místa určená pro pečetění. Obě boční chlopně byly z velké části celoplošně podlepeny zevnitř přidaným jediným kusem papíru.

Obr. 1: Cenné psaní o hmotnosti 53 g a obsahu v ceně 600 korun, v úřední obálce CPs 5d (značení použité v „Rukověti“) v I. tarifním období, odeslané dne 26.2. 1919 z p.ú. Jihlava 1. Poštovné (45 h za R-dopis + 2x 5 h za váhu + 2x 10 h pojistné) uhrazeno smíšenou frankaturou 50 h Státní znak (RU) + 25 h Hradčany. Celkem 75 haléřů.

Od 1. ledna 1900 byl realizován měnový přechod v poměru 1:2 ze zlatých a krejcarů na koruny a haléře. Přechod na korunovou měnu byl uskutečněn na základě zákona č. 126 Říšského zákoníku, ze dne 2. srpna 1892. V důsledku měnového přechodu došlo k větší úpravě předtisku na obálcích pro cenná psaní. Ze stylizovaného státního znaku Rakousko-Uherska byly odstraněny jednokruhové a dvoukruhové nápisy a uprostřed pod znakem byl ponechán pouze cenový údaj 2 h,

Obr. 2: Cenné psaní, o hmotnosti 118 g a obsahu v ceně 600 korun, v úřední obálce CPs 6d.b ve II. tarifním období, odeslané dne 22.7. 1919 z p.ú. Vršovice 1. Poštovné (75 h za R-dopis + 5x 5 h za váhu + 2x 20 h pojistné) uhrazeno 100 h + 2x 20 h Hradčany. Celkem 1,40 Kč.

za které pošta obálky prodávala. Za povšimnutí stojí skutečnost, že nedošlo ke zvýšení prodejní ceny obálek pro cenná psaní, neboť podle uzákoněného „hodnotního poměru“ 2 haléře odpovídaly 1 krejcaru. Výčetka byla rozšířena tak, že obsahovala po přechodnou dobu údaje jak v korunách a haléřích, tak některé i ve zlatých. Nově byl zaveden v levém dolním rohu údaj, který uváděl měsíc a rok tisku obálky a ve zkratce jazykovou verzi. Německo-česká verze těchto obálek byla tištěna ještě v říjnu roku 1904!

V dalším období, které trvalo prakticky až do první světové války, byly vydávány obálky pro cenná psaní ve stejném provedení, pouze ve výčetce již byly vynechány údaje ve zlatých.

V průběhu první světové války byly tištěny obálky pro cenná psaní, u kterých došlo ke změně rozměrů, druhu a barvy použitého papíru obálky. Jsou známy dokonce i trojjazyčné verze např. německo-polsko-ukrajinská. Velký stylizovaný státní znak Rakousko-Uherska (dvouhlavá orlice s korunou) byl postupně nahrazen upraveným zna-

Obr. 3: Cenné psaní o hmotnosti 29 g a obsahu 56 korun, v úřední obálce CPs 7 ve III. tarifním období, odeslané dne 9.6. 1920 z p.ú. Jindřichův Hradec. Poštovné (80 h za R-dopis + 5 h za váhu + 1x 30 h pojistné) uhrazeno 80 h + 20 h + 15 h ŘZ 13¼ Hradčany. Celkem 1,15 Kč.